

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

31.1.2007

Työministeriö

Viite TM017:00/2005

Asia TASA-ARVOASIAIN NEUVOTTELUKUNNAN LAUSUNTO SIVIILIPALVELUSLAIN UUDISTAMINEN –TYÖRYHMÄN MIETINNÖSTÄ

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää työministeriötä lausuntopyynnöstä ja halua lausunnossaan kiinnittää huomiota maanpuolustukseen ja siviilipalveluslainsäädäntöön liittyviin sukupuolten välisen tasa-arvon kysymyksiin.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa siviilipalveluksen ja yleisemmin asevelvollisuuden olevan varsin ongelmallinen sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta. Vaikka maanpuolustus kuuluu perustuslain mukaan koko kansalle, ilmenee se rauhan aikana miehiin heidän sukupuolensa perusteella kohdistuvana asevelvollisuutena, jonka voi suorittaa joko varusmies- tai siviilipalveluksena. Tästä velvollisuudesta kieltäytyminen johtaa käytännössä puolen vuoden vankeustuomioon.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää siviilipalvelusmiesten ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä työryhmän ehdottamaa siviilipalvelusmiesten vapautamista aseellisesta maanpuolustuksesta myös muulloin kuin rauhan aikana.

Vakaumuksentutkinta

TANE kuitenkin ilmaisee huolensa ehdotetusta vakaumuksentutkinnasta poikkeusoloissa (4 luku). Vaikka työryhmämietinnössä korostetaan vakaumuksentutkintalautakunnan puolueetonta roolia, vakaumuksen tutkinta on ongelmallinen miesten ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Vakaumuksen subjektiivista kokemusta on erittäin vaikea tutkia objektiivisilla kriteereillä, varsinkaan tilanteessa, jossa yhteiskuntaa uhkaa vakava häiriötila. 1980-luvulle saakka Suomessa voimassa olleesta vakaumuksentutkinnasta saatiin paljon negatiivisia kokemuksia, vaikka tutkinnat suoritettiin rauhan aikana. TANE kyseenalaistaa, onko liikekannallepanon tai muun vastaavan poikkeusolon aikana vakaumuksen tutkintaa edes mahdollista toteuttaa objektiivisin kriteerein? Lisäksi vakaumuksentutkintalautakunnan toiminta saattaisi saada epäasiallisia, hyvän hallintotavan vastaisia käytäntöjä, sillä päätöksistä ei olisi mahdollisuutta valittaa.

Vakaumuksentutkintalautakunnalle ehdotettu tiedustelu oikeus puolustusvoimien erityisolojen aikaisesta henkilöstötarpeesta vakaumuksentutkintaan joutuneiden henkilöiden osalta on myös varsin ongelmallinen. TANE ehdottaa joko tiedustelu oikeuden poistamista tai sen selkeää täsmentämistä. Työryhmän ehdotuksessa tiedustelu oikeus on kirjoitettu

niin, että puolustusvoimien ilmoitus henkilöstötarpeesta saattaisi kiristää vakaumuksen-tutkinnan kriteereitä, ja siten johtaa siviilipalvelukseen hakeutuneen kannalta negatiiviseen lopputulokseen, johon ei olisi päädytty ilman puolustusvoimille suunnattua tiedustelua. Vakaumuksen tutkinnan lähtökohtana tulee olla yksilön vakaumus, ei puolustusvoimien henkilöstötarve.

Työryhmä esittää mietinnössä siviilipalveluskeskuksessa suoritettavan koulutusjakson sisältöjen ja painotuksien uudistamista. Tällöin koulutusjaksolla korostuisivat käytännön pelastustöiden harjoittelu ja teoriaoppitunteja vähennettäisiin. Lähes jokainen suomalainen mies suorittaa joko varusmies- tai siviilipalveluksen. Siksi kumpaakaan näistä instituutioista ei ole mielekästä tarkastella pelkästään puolustuspoliittisesta näkökulmasta vaan niiden asemaa kansalaiskasvatusinstituutioina tulee korostaa. Tasa-arvoasian neuvottelukunta painottaa, että siviilipalveluslain koulutusjaksoa koskeviin perusteluihin tulee lisätä nimenomainen maininta tasa-arvo- ja sukupuolinäkökulman huomioivan koulutuksen systemaattisesta kehittämisestä ja tarjoamisesta. Sukupuolinäkökulma tulee ottaa huomioon teoriaopetuksen lisäksi myös käytännön pelastusharjoitusten opetussuunnitelmassa.

Siviilipalveluksen pituus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ehdotettua siviilipalveluksen pituuden uutta jaksotamista keinotekoisena ratkaisuna. Lisäksi työryhmän toimeksiantona ei ollut siviilipalveluksen keston käsittely. Jotta yhdenvertaisuus siviilipalvelusta suorittavien miesten ja varusmiesten välillä voitaisiin taata, tulisi siviilipalveluksen kokonaiskeston lyhentämisestä tehdä perusteellinen selvitys nimenomaisella toimeksiannolla. Erilaisista suorittamisolosuhteista huolimatta siviilipalveluksen kokonaiskestolla tulisi olla merkittävin painoarvo punnittaessa palvelusmuotojen kokonaisrasittavuutta.

Vanhemmuus

Aktiivisen isyyden tukeminen on koko yhteiskunnan tehtävä. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaakin mietinnössä ehdotettua siviilipalvelusmiesten isyysvapaan pidentämistä. Ehdotetun 12 päivän sijaan TANE kuitenkin vaatii isyysvapaan pidentämistä 18 päivään, mikä vastaa työntekijän isyysvapaoikeuden pituutta. Lisäksi siviilipalvelusmiehellä tulee olla oikeus osallistua synnytysvalmennukseen, neuvolan isäryhmän tapaamiin sekä olla läsnä synnytyksessä, vaikka ne ajoittuisivat siviilipalvelusvelvollisen työajalle.

Nainen voi myös joutua suorittamaan siviilipalveluksen, mikäli hän keskeyttää armeijan tietyn päivämääräisen rajan jälkeen. Siviilipalvelusta suorittavan naisen äitiyden, raskauden ja synnytyksen ajalta annettavia vapaita ei työryhmän mietinnön mukaan laskettaisi palvelusaikaan, toisin kuin siviilipalvelusta suorittavan miehen isyysvapaat. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että äitiysvapaa tulee lukea siviilipalvelusta suorittavan naisen palveluspäiviin vähintään samalla vuorokausimäärällä kuin miehille suunnattu isyysvapaa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta toteaa, että oikeus käyttää siviilipalveluksen keston luettavaa vanhempainvapaata tulee ulottaa yhtäläisesti koskemaan myös samaa sukupuolta olevia pariskuntia. Tällöin esimerkiksi siviilipalvelusta suorittava nainen, jonka naispuoliso synnyttää, saisi oikeuden käyttää samanmittaisen vapaan kuin isät. Perhe-

muotojen monimuotoisuuden vuoksi oikeuden määrittävänä kriteerinä ei saisi olla biologinen vanhemmuus, vaan perheeseen syntyvä/adoptoitu lapsi. Tällöin perheet voitaisiin asettaa yhdenvertaiseen asemaan siviilipalvelusta suorittavan henkilön seksuaalisesta suuntautumisesta riippumatta ja tukea kummankin vanhemman osallistumista lapsen hoitoon.

Lykkäyksen hakeminen

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta vaatii, että huoltajuus tulisi mainita nimenomaisesti lykkäysperusteena ehdotetussa 30 §:ssä. Esityksessä huoltajuus on perusteluiden tasolla sisällytetty kohtaan muut henkilökohtaiset syyt. Aktiivisen isyyden ja vastuullisen vanhemmuuden tukeminen on koko yhteiskunnan tehtävä, ja siksi huoltajuus tulisi mainita omana momenttinaan lain 30 §:ssä.

Syrjinnän kieltö

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää työryhmän esityksen muotoilua syrjinnän kielloksi lähtökohtaisesti onnistuneena. TANE kuitenkin toteaa, että perusteluissa olisi mainittava sukupuolen syrjintäsuojan käsittävän myös sukupuolivähemmistöt eli transihmiset (EY:n tuomioistuin tapaus P v. S, C-13/94). Myös tasa-arvovaltuutettu on katsonut transihmisten syrjintäsuojan kuuluvan tasa-arvolain soveltamisalaan. Transsukupuolinen ihminen ei koe kuuluvansa siihen sukupuoleen, johon hänet on syntymän hetkellä määritelty ja lapsena kasvatettu. Hän ei siten tunne biologista sukupuoltaan omakseen.

Sosiaaliturvaa koskeva neuvonta

TANE kannattaa siviilipalvelusvelvollisen oikeuden kirjaamista sosiaaliturvaa koskevaan neuvontaan laintasoisella säädöksellä. Yleensä siviilipalveluksen suorittavien miesten palveluksenaikainen toimeentulo on täysin riippuvainen yhteiskunnan taloudellisista avustuksista, jolloin laintasoinen oikeus saada neuvontaa sosiaaliturvaa koskevissa asioissa on erittäin perusteltua.

Majoituskustannukset

Voimassaolevan siviilipalveluslain mukainen palveluspaikan velvollisuus vastata siviilipalvelusvelvollisen majoituskuluista on osoittautunut käytännössä ongelmalliseksi. Sen sijaan valtio maksaa säännönmukaisesti varusmiesten henkilökohtaisen asunnon vuokran palvelusajalta. Euroopan neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun kannan mukaisesti TANE toteaa, että siviilipalvelusvelvollisten sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet on turvattava samalla tavalla kuin asevelvollisten vastaavat oikeudet. Tällöin myös siviilipalvelusmiehillä tulee olla oikeus valtion kustantamaan majoitukseen. TANE kannattaa työryhmän esittämää valtion täyttä korvausta siviilipalvelusmiesten majoituskuluista.

Kurinpitoimet

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää siviilipalvelusta suorittavien miesten perusoikeuksien toteutumisen kannalta olennaisena parannuksena sitä, että kurinpitovalta ja oikeus tehdä rikosilmoitus siviilipalvelusrikoksesta/siviilipalveluksesta kieltäytymisestä olisi jatkossa vain siviilipalveluskeskuksella. Esitetty uudistus poistaisi ristiriidan, joka on nykyi-

sen siviilipalveluslain ja perustuslain 124 §:n (kielto delegoida merkittävää julkista vallan käyttöä muille kuin viranomaisille) välillä.

Siviilipalvelusrekisteri

Työryhmän esityksestä ilmenee, että siviilipalvelusrekisteriin voidaan kirjata siviilipalveluksen suorittavasta/suorittaneesta henkilöstä arkaluonteisia tietoja kuten vakaumukselta, uskonnosta ja perhesuhteista. TANE korostaa, että siviilipalvelusrekisterin tietokanta tulisi järjestää niin, ettei rekisteröidyn tietoja voida käyttää syrjinnän mahdollistavana eroteluperusteena esimerkiksi niin, että perhesuhdemerkinnoista (avioliitto/rekisteröity parisuhde) päätettäisiin henkilön seksuaalinen suuntautuminen.

Puheenjohtaja

Sirkka-Liisa Anttila

Pääsihteeri

Hannele Varsa